

УДК 7.01/09

ЛЮДМИЛА МАЦУК кандидат педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної і
спеціальної освіти, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
ORCID ID 0000-0003-0472-6813
plo4447@ukr.net

ОЛЕКСАНДРА КУЗЕНКО, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри українознавства і філософії, Івано-
Франківський національний медичний університет
ORCID ID 0000-0003-1900-1196
oleksandrakuz@ukr.net

ПЕТРО КУЗЕНКО, кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та реставрації Навчально-наукового
Інституту мистецтв, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
ORCID ID 0000-0003-4384-7650
kuzenko_14@i.ua

ВПЛИВ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

LIUDMYLA MATSUK, candidate of pedagogical sciences,
professor, head of the Department of theory and
methods of preschool and special education,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
OLEXANDRA KUZENKO, Candidate of Pedagogical Sciences,
Docent of the Department of Ukrainian Studies and
Philosophy, Ivano-Frankivsk National Medical University
PETRO KUZENKO, Candidate of Art History, Associate
Professor Department of Fine and Decorative Arts and
Restoration Educational and Scientific Institute of Arts,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THE IMPACT OF FINE ARTS ON THE DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN'S COHERENT SPEECH

Стаття присвячена визначенню шляхів оптимізації розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовується значення образотворчого мистецтва в комплексі засобів мовленнєвого розвитку вихованців ЗДО. Акцентується, що картина є провідним засобом розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку. Використання різних жанрів картин у педагогічній взаємодії з вихованцями старшого дошкільного віку стимулює розвиток їх умінь самостійно пере-

давати художні образи, оцінювати та висловлювати власну думку щодо їх змісту та естетики.

Ключові слова: зв'язне мовлення, старший дошкільний вік, образотворче мистецтво, картина, сприймання сюжету, розповідь.

Summary. The article focuses on identifying ways to enhance the development of coherent speech in senior preschool children. It highlights the significance of fine arts as a key tool in fostering speech development in preschoolers. The importance of pictures as a primary means for promoting coherent speech in older

preschool children is also emphasized. Incorporating various genres of paintings into pedagogical interactions with senior preschoolers encourages the development of their ability to independently interpret artistic images, assess them, and express their own opinions on both the content and aesthetics.

Key words: coherent speech, senior preschool age, fine arts, painting, plot perception, storytelling.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Опанування дітьми старшого дошкільного віку зв'язним

мовленням є важливим чинником їх входження в соціум та поглиблення знань про довкілля. Завдяки використанню творів образотворчого мистецтва суттєво оптимізується розвиток у дітей уміння міркувати, розповідати та описувати, що позитивно впливає на ефективність міжособистісної комунікації старших дошкільників із дорослими та однолітками. Під час занять і в час дозвілля вихованців ЗДО задля розвитку зв'язного мовлення використовуються різноманітні репродукції картин, малюнки, художні ілюстрації до літературних та фольклорних творів. Відповідно до своїх вікових можливостей, дошкільники можуть сприймати твори образотворчого мистецтва, що позитивно впливає на збагачення їх словникового запасу, формування граматичних навичок, виховання звукової культури та зв'язного мовлення (Білан, Возна, Максименко, 2013).

Аналіз досліджень і публікацій.

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях проблема розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку вивчається в різних напрямках. Так, О. Білан, Н. Водолага, Н. Гавриш, В. Захарченко, Т. Постоян, Л. Шадріна розкривають особливості навчання дітей сюжетної, а інші вчені – Л. Ворошніна, Н. Орланова, О. Ушакова, А. Шибіцька творчої розповіді; розвиток описового мовлення вивчали В. Гербова, А. Зрожевська, С. Ласунова., Н. Виноградов проаналізувала особливості розвитку зв'язного мовлення у процесі ознайомлення із природою; Н. Кузіна, Н. Луцан вивчали розвиток пояснювального мовлення; А. Богуш, Н. Маліновська, О. Монке, О. Ушакова, Л. Фесенко – використання художньої літератури в розвитку монологічного мовлення.

У працях дослідників важливе місце відводиться визначенню дієвих засобів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. У працях Н. Гавриш, Н. Халезової, Г. Вишневої акцентується, що в освітньому процесі ЗДО доцільно використовувати різні види картин. Вони, доводять, що здатність сприймати художні картини активно розвивається у старших дошкільників. У цьому віці вихованці вже самостійно передають художні

образи, можуть давати їм оцінку та висловлювати власну думку щодо їх естетики (Гавриш, 2003).

Виклад основного матеріалу дослідження. В освітньому процесі ЗДО з дидактичною метою широко застосовується комплекс картин, малюнків, ілюстрацій до літературних та фольклорних творів (Гавриш, 2003). Задля доступності сприйняття творів образотворчого мистецтва дітьми дошкільного віку доцільно застосовувати в педагогічній роботі різноманітні методи та прийоми художнього сприйняття репродукцій картин. При цьому доречно проводити бесіди про мистецтво, створювати ігрові ситуації, в яких діти можуть порівнювати, дізнаватися про відмінності в художній виразності образів. Водночас, вони вчаться виражати особисте ставлення та висловлювати свої враження від побаченого на картині (Сас, 2017).

Ефективним методом ознайомлення старших дошкільників з репродукціями картин є розповідь вихователя, застосування якої у педагогічній практиці суттєво активізує розвиток зв'язного мовлення дітей. Розповідь вихователя поруч із зосередженням уваги дітей на сприйнятті картини, надає мовний приклад, демонструючи вираження власних вражень від побаченого, можливості використання образних висловів для передачі змісту картини. Відтак, розповідь вихователя за репродукцією картини має відповідати таким вимогам:

1) у розповіді необхідно задіювати здатність до асоціативного образного мислення дітей, зорової уваги, пам'яті, тому оповідь пов'язується з життєвим досвідом дітей;

2) вихователь послідовно ознайомлює зі змістом картини, використовуючи елементи, які дозволяють сприймати та розкривати її зміст;

3) на початку розповіді вихователь повідомляє тему картини, її ідею, авторський задум, емоції художника та висловити особисте ставлення до зображеного через інтонаційну виразність (урочистість, радість, смуток чи співчуття), використання метафор, епітетів, порівнянь;

4) у доборі лексики для опису події та героїв, зображених на картині

необхідно керуватися принципом доступності, використовуючи слова зрозумілі дітям дошкільного віку.

5) не припустимо перевищувати вікові можливості дітей у сприйнятті мовлення, проте не можна використовувати обмежений словниковий запас (Сас, 2017).

Діти старшого дошкільного віку вже можуть вчитися сприймати творчий задум художника, розуміти ілюстративне зображення, зауважувати головну сюжетну лінію та другорядні деталі. Вони вже можуть на основі запитань вихователя будувати цілісні, розгорнуті висловлювання за ілюстраціями. Завдяки цим запитанням діти зорієнтовуються на точніше виявлення ознак та властивостей предметів, характерних рис персонажів, ознак явищ та вчинків. Передусім, дітям пропонують запитання, які спонукають їх до опису загальної обстановки. Поруч із цим вони обов'язково пов'язуються із зображенням на ілюстрації. Дошкільнята також навчаються дивитися на тло та деталі начебто очима героя подій.

У старшому дошкільному віці вихованці навчаються правильно сприймати художній задум картини. Вони вже розуміють сюжет зображення, визначати основну сюжетну лінію та другорядні деталі. Водночас, створювати цілісні, розгорнуті висловлювання за картиною, вони роблять за допомогою навідних запитань вихователя. Вихователя своїми запитаннями зорієнтовує вихованців на точніше виявлення характерних особливостей предметів і явищ, типових рис дієвих героїв. Для цього вони пропонують, запитання, які допоможуть описати загальну обстановку та пов'язати із зображенням на конкретній картині.

Важливими умовами навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями є: інтерес та зацікавленість вихованців до наочно-образної ілюстрації змісту літературного твору чи казки; взаємозв'язок сприймання і розуміння тексту та ілюстрацій його змісту; емоційно-позитивне стимулювання розповідання вихованців за ілюстраціями; доцільне поєднання занять з різних розділів програми та ігрової діяль-

ності; поступове навчання дошкільників розповіді за ілюстраціями (*Деркач, 2012*).

Ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення вихованців фахівці також вважають сюжетну картину. Саме сюжетна картина передбачає визначення кількох композиційно цілісних складових, які об'єднуються спільним сюжетом, змістом картини. А. Богуш та Н. Гавриш, визначаючи чинники, що впливають на глибину та адекватність сприймання дошкільниками сюжетних картин, акцентують на необхідності правильно організованого процесу їх розглядання (*Гавриш, 2006*).

Структура заняття з навчання розповіді за змістом сюжетних картин, складається основних двох частин. Перша з них передбачає організацію сприймання дошкільниками змісту картини. Друга – керівництво процесом розповідання. Результативність другої частини заняття, а саме, якість дитячих розповідей, значною мірою залежить від рівня продуманості, ретельності проведеної першої. Отож, саме під час першої частини заняття забезпечується глибоке сприймання та усвідомлення дітьми картини (*Паласевич, 2019*).

Фахівці акцентують на важливому значенні оцінки та аналізу вихователем розповідей дітей під час навчання розповіді за картиною. При цьому старші дошкільники можуть брати активну участь в аналізі своїх розповідей, а також розповідей однолітків. Це рекомендується широко застосовувати для вдосконалення зв'язного мовлення вихованців, спрямовувати їх на вдалішу лексичну заміну, добір інших варіантів у характеристиці персонажів, визначення сюжетної лінії, побудови речення та структури розповіді (*Богуш, Гавриш 2012*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, використання картин в роботі з дітьми дошкільного віку має важливе значення в розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. У старшому дошкільному віці вихователі працюють над розвитком у дітей здатності цілісного сприймання сюжету картини, уміння встановлювати між предметні зв'язки в зображуваних ситуаціях. Під час цього також діти навчаються поєднувати структурні частини висловлювання, дотримуючись плану тексту. Проте, застосування одноманітних методів і прийомів розвитку зв'язного мовлення дітей, без урахування їхніх вікових можливостей може знизити дидактичну і розвивальну ефективність використання творів образотворчого мистецтва у ЗДО.

Подальші дослідження можуть зосереджуватися на теоретико-методологічному обґрунтуванні використання різних жанрів картин у формуванні мовної особистості в період дошкільного дитинства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л. та ін. (2013). Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 264 с.
2. Богуш А., Гавриш Н. (2013). Вчимося розповідати. Складання розповідей за серіями сюжетних картин на основі літературних творів. Київ: МЦФЕР-Україна. 32 с.
3. Гавриш Н. (2006). Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ. 120 с.
4. Гавриш Н. В. (2006). Навчання розповіді за картиною. *Дошкільне виховання*, 2, 9–12.
5. Деркач Л. (2012). Формування

монологічного мовлення старших дошкільників засобом розповіді за серією художніх ілюстрацій. URL <http://surl.li/fbghuu>

6. Паласевич І. (2019). Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин. *Молодь і ринок*, 3 (170), 60–65.

7. Сас О. (2017). Розвиток образності мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами художньої картини. URL <http://surl.li/xhbdyj>

REFERENCES

1. Bilan, O. I., Vozna, L. M., Maksymenko O. L. та in. (2013). *Ukrainske doshkillia: prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku*. Ternopil: Mandrivets. 264 s.
2. Bohush A., Havrysh N. (2013). *Vchymosia rozpovidaty. Skladannia rozpovidei za seriiami suzhetnykh kartyn na osnovi literaturnykh tvoriv: navch.- metod. posib*. Kyiv: MTsFER-Ukraina. 32 s.
3. Havrysh N. (2006). *Rozvytok zviaznoho movlennia doshkilniat: navch.-metod. posib*. Kyiv: Shkilnyi svit. 120 s.
4. Havrysh N. V. (2006). *Navchannia rozpovidi za kartynoiu. Doshkilne vykhovannia*, 2, 9–12.
5. Derkach L. (2012). *Formuvannia monolohichnoho movlennia starshykh doshkilnykiv zasobom rozpovidi za seriieiu khudozhnikh iliustratsii*. URL <http://surl.li/fbghuu>
6. Palasevych I. (2019). *Rozvytok zviaznoho movlennia starshykh doshkilnykiv zasobom suzhetnykh kartyn. Molod i rynek*, 3 (170), 60–65.
7. Sas O. (2017). *Rozvytok obraznosti movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoi kartyny*. URL <http://surl.li/xhbdyj>

Стаття надійшла 8.10.2024 р.

